

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Bóg się rodzi, moc truchleje

Author: Wioletta Hajduk-Gawron

Citation style: Hajduk-Gawron Wioletta. (2018). Bóg się rodzi, moc truchleje. W: R. Cudak, W. Hajduk-Gawron, A. Madeja (red.), "Na wrywki : 100 cytatów z polskiej poezji i dramatu, które powinien znać także cudzoziemiec" (S. 51-54). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Bóg się rodzi, moc truchleje

O cytacie

Cytat jest początkiem popularnej KOŁĘDY pt. *Pieśń o Narodzeniu Pańskim*, napisanej przez Franciszka Karpińskiego w XVIII wieku. Współcześnie PIEŚŃ ta nosi tytuł *Bóg się rodzi* i jest uznawana za królową polskich kolęd.

Bóg się rodzi, moc truchleje,
Pan niebiosów obnażony;
Ogień krzepnie, blask ciemnieje,
Ma granice nieskończony
[...]
Podnieś rękę, Boże Dziecię!
Błogosław ojczyznę miłą [...]

Karpiński bardzo często posługuje się w tym utworze oksymoronem, czyli zaskakującym zestawieniem słów o przeciwstawnych znaczeniach. „Truchleć” to wyraz rzadko używany, w słowniku opisany kwalifikatorem „książkowy”, oznacza ‘bardzo się bać, drętwieć, nie móc się ruszać ani rozsądnie myśleć ze strachu’. Karpiński zestawia go ze słowem „moc”, czyli łączy wyrazy o wykluczających się sensach. Ciąg dalszy kolędy zawiera inne tego typu połączenia: „Ogień krzepnie, blask ciemnieje, / Ma granice nieskończony”.

Pieśń ta należy do liryki religijnej i ukazała się w zbiorze *Pieśni nabożne* w 1792 roku. Kolędę można śpiewać na różne melodie, obecnie najpopularniejsza jest wersja śpiewana w rytmie POLONEZA, skomponowanego prawdopodobnie przez Karola Kurpińskiego (zob. **Oto dziś dzień krwi i chwały, / Oby dniem wskrzeszenia był*). Utwór składa się z pięciu zwrotek. W pierwszej za pomocą ANTYTEZ i oksymoronów opisana jest mistyczna tajemnica narodzenia Boga-człowieka, ostatnia ma charakter narodowy: znajduje się tam prośba do Jezusa o opiekę nad ojczyzną. Właśnie to połączenie elementów ewangeliczno-dogmatycznych z patriotycznymi spowodowało, że pieśń weszła do śpiewnika religijnego, aby przekazywać prostym ludziom prawdy wiary i jednocześnie wychowywać w duchu obywatelskim oraz patriotycznym.

O autorze i jego twórczości

Franciszek Karpiński (1741–1825) jest twórcą i najważniejszym przedstawicielem polskiego Sentymentalizmu w poezji polskiego Oświecenia, pisał m.in.: sielanki, elegie, pamiętniki, pieśni i wiersze miłosne. Wiele jego utworów poświęconych jest tematyce patriotycznej, autor nie pozostawał obojętny wobec nieszczęść kraju. Zdobył staranne wykształcenie z zakresu teologii i filozofii. Namawiano go, aby wstąpił w stan duchowny, on jednak nie chciał. Po ukończeniu studiów jeszcze przez ponad rok kształcił się w Wiedniu. Po powrocie z zagranicy rozpoczął pracę nauczyciela. Był guwernerem w domach magnackich, w jednym z nich nieszczęśliwie zakochał się w matce swoich uczniów. Nigdy się nie ożenił.

W wieku 40 lat wydał swój pierwszy tomik wierszy, który przesłał m.in. księciu Adamowi Kazimierzowi Czartoryskiemu. Ten wezwał go do Warszawy i zaproponował funkcję sekretarza do spraw interesów politycznych. Wkrótce Karpiński został przedstawiony królowi – Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu – i zaczął bywać u niego na obiadach czwartkowych. Do obu tych mecenasów kultury (księcia Czartoryskiego i króla Poniatowskiego) Karpiński miał później pretensje, że za mało go wspierali w jego działalności literackiej, ponieważ gdyby było inaczej, mógłby napisać więcej.

W 1818 roku Karpiński kupił wieś Chorowszczyzna (teren dzisiejszej Białorusi) i tam spędził resztę życia.

Nawiązania

Echa kolędy *Bóg się rodzi* można odnaleźć w piosence *Nie ma, nie ma ciebie*, oryginalnie wykonywanej przez polską piosenkarkę Kayah i bałkańskiego artystę Gorana Bregovicia (album: *Kayah i Bregović*, 1999).

Warto wiedzieć

- ANTYTEZA – zob. **I nie miłować ciężko, i miłować / Nędzna pociecha*
- HYMN – zob. **Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?*
- KOŁĘDA – pieśń religijna związana z historią narodzin Jezusa (w Kościele katolickim śpiewana od mszy o północy z 24 na 25 grudnia do 2 lutego). Pierwotnie kolęda to pieśń, którą śpiewano na powitanie Nowego Roku, miała charakter świecki i zwykle dotyczyła podziękowań

za dary oraz zawierała życzenia pomyślności. Od XV wieku do treści kolęd włączano motywy ewangeliczne, przez kolejne wieki gatunek ten ulegał przekształceniom. Różne są źródła jego formowania się: utwory kościelne, które miały charakter HYMNU i były wzorowane na pieśniach liturgicznych; dzieła franciszkanów, którzy komponowali pieśni przeznaczone do adoracji żłóbka i do innych bożonarodzeniowych form teatralnych (jasełka, szopki); twórczość poetycka – rozpowszechniona od XVII wieku i żywa aż do XIX wieku.

W XVII wieku zaczęto wprowadzać do kolęd realia polskie: pastuszkowie mają polskie imiona i przynoszą w darze małemu Jezusowi produkty, które sami mogą wytworzyć, czyli mleko, masło lub kożuszek, aby Maryja mogła przykryć nim syna, ponieważ Jezus rodzi się w czasie mroźnej polskiej zimy. Teksty kolęd często pisano do świeckich melodii i tańców, takich jak: POLONEZ, MAZUR czy kujawiak.

W Polsce kolęda to również ‘wizyta duszpasterska’, kiedy ksiądz w okresie bożonarodzeniowym odwiedza domy wiernych. Podczas takiego spotkania parafianie mają okazję porozmawiać z duchownym, ale też mogą dać ofiarę (pieniądze) na opiekę nad kościołem.

Kolęda to także zwyczaj ludowy związany z okresem świąt Bożego Narodzenia, polegający na obchodzeniu domów przez kolędników. Przebierają się oni za różne postaci: Trzech Króli, Anioła, Diabła, Śmierć, i odgrywają krótkie sceny związane z narodzinami Jezusa, śpiewają kolędy oraz składają gospodarzom noworoczne życzenia. Dostają za to pieniądze lub poczęstunek.

- MAZUR – zob. **Jeszcze jeden mazur dzisiaj, / choć poranek świta*
- OBIADY CZWARTKOWE – spotkania intelektualistów polskich, które odbywały się z inicjatywy księcia Adama Czartoryskiego w latach 1770–1777. Biesiady literacko-naukowe były organizowane w Zamku Królewskim lub w Łazienkach w Warszawie przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Zaproszeni goście dyskutowali o sztuce, nauce, omawiali dzieła literackie, była to też okazja do podejmowania tematów politycznych.
- OŚWIECENIE – zob. **My rządźmy światem, a nami kobiety*
- PIEŚŃ – zob. **Miło szaleć, kiedy czas po temu*
- POLONEZ – zob. **Poloneza czas zacząć*
- SENTYMENTALIZM – to nurt literacki, który na pierwszym miejscu stawia „czułość serca” i powrót do natury. Zgodnie z tym nurtem należy odrzucić racjonalistyczne metody poznawania świata i odnajdywać autentyczne wartości w naturze, a emocjonalność jednostki pozwala na utrzymanie więzi ze społeczeństwem.

Z opracowań

Doczekał się sławy już za życia; był świadkiem swego zdumiewającego sukcesu literackiego i rosnącej wokół jego osoby legendy biograficznej. Zdobył z miejsca zastępy czytelników i wielbicieli we wszystkich stanach i warstwach społecznych. [...] Gdyby posłużyć się miarą popularności, rozległości i głębi recepcji, to Karpińskiemu należałoby przyznać miejsce bardzo wysokie, jedno z najwyższych w dziejach naszej literatury. [...] Liczne jego utwory wtopiły się szybko i trwale w kulturę narodową, funkcjonując w rozmaitych jej złożeniach przez dwa stulecia, aż po dzień dzisiejszy.

Sobol 1979, 5-7

Bibliografia

- Cudak R., 2003: *Kolęda w polskiej poezji współczesnej. Prolegomena*. W: Węgrzyniak A., Stępień T., red.: *Tkanina. Studia. Szkice. Interpretacje*. Katowice.
- Gwóźdź A., 1975: *Kolęda poetycka doby oświecenia. Z dziejów tradycji gatunku*. „Znak”, nr 11/12.
- Klimowicz M., 2002: *Oświecenie*. Warszawa.
- Sobol R., 1979: *Franciszek Karpiński*. Warszawa.

Wioletta Hajduk-Gawron